

Розділ 3

СОЦІАЛЬНІ РЕАЛЬНОСТІ В ЕМПІРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

УДК 314.113 (477.41)

Атаманська, С. (2023). Соціальні проблеми української сім'ї (на прикладі населення Київщини). *Соціологічні студії*, 1 (22), 34–42. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2023-01-34-42>

Соціальні проблеми української сім'ї (на прикладі населення Київщини)

Світлана Атаманська –
канд. іст. наук, доцент, заступник
директора з навч.-вих. роботи
Приватного закладу «Гнатівський ліцей
“Міцва-613”»,
вчитель географії СЗШ I–III ступенів
№ 201 м. Києва

Svitlana Atamanska –
PhD in History, Associate Professor, Deputy
Director of Education, Private institution
Hnativ Lyceum "Mitzva-613", Kyiv, Ukraine,
Geography Teacher of Kyiv I–III Degree
Secondary School № 201.
E-mail: S.Atamanska@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0569-9896>

У статті досліджено соціальні проблеми української сім'ї. Проаналізовано становище української сім'ї в сучасному суспільстві. У результаті проведеного опитування визначено основні соціальні проблеми та потреби жителів досліджених сіл Бучанського району Київської області. З'ясовано, які ж саме проблеми турбують українські сім'ї, що призводить до краху сімейних стосунків. Сучасна українська сім'я зіштовхнулася із проблемою нестабільності життєвих планів в умовах війни, економічної нестабільності, у результаті чого відбувається стійка орієнтація подружжя на сім'ю, у котрій менше ніж двоє дітей.

Зокрема, виокремлено вісім найголовніших проблем: війна в Україні, низький рівень зарплат, пенсій, зростання цін, безробіття, транспортне сполучення, медичне обслуговування, високі комунальні тарифи. Проаналізовано соціально-демографічні особливості зайнятості населення. Розглянуто основні фактори, що впливають на якість життя населення. Визначено оцінку добробуту життя в сучасних умовах. Обґрунтовано вплив соціальної політики держави населення та запропоновано напрями покращення якості життя української сім'ї.

DOI: 10.29038/2306-3971-2023-01-34-42

Received: May, 2023
1stRevision: May, 2023
Accepted: June, 2023

Ключові слова: Київщина, соціальні проблеми, українська сім'я, неповна сім'я, багатодітна сім'я, сімейні відносини.

Atamanska Svitlana. Social Problems of the Ukrainian Family (the Population of Kyiv Region as an Example). The article examines the social problems of Ukrainian family. The situation of Ukrainian family in modern society is analyzed. According to the survey, the main social problems and needs of the residents of the investigated villages of the Buchan district of the Kyiv region were determined. It was found out exactly which problems bother Ukrainian families, which lead to the collapse of family relations. Modern Ukrainian family is faced with the problem of instability of life plans in the conditions of the war, an economic instability, as a result of which there is a stable orientation of spouses towards a family with less than two children. In particular, there were high lighted 8 most important problems: the war in Ukraine, a low level of salaries or pensions, rising prices, an unemployment, transport connections, a medical care, high utility tariffs. Socio-demographic features of population employment are analyzed. The main factors affecting the quality of life are considered. The well-being assessment in modern conditions is determined. The impact of the state's social policy on the population is substantiated and directions for improving the quality of life of the Ukrainian family are proposed.

Key words: Kyiv region, social problems, Ukrainian family, single-parent family, large family, family relations.

ВСТУП

Сьогодні Україна перебуває в стані глибокої демографічної кризи. Зниження рівня народжуваності та підвищення рівня смертності у зв'язку з війною призвели до природного зменшення чисельності населення Київської області. Соціально-економічні зміни спричинили несприятливі умови життя. Найбільш гострими й складними соціально-демографічними проблемами українського суспільства залишаються нестабільність шлюбу, високий рівень розлучуваності населення Київщини, що негативно впливає на рівень народжуваності в державі.

Актуальність досліджень сімейної проблематики зумовлена загальною кризою сім'ї, яку відзначають демографи, соціологи, психологи та педагоги. Ця криза є доволі поширеною, оскільки проявляється вона в кількісних і якісних показниках, які видно за даними Головного управління статистики в Київській області. Саме за таких умов необхідними є ґрунтовні дослідження сучасної української сім'ї й пошук ресурсів для подолання цих негативних явищ і процесів.

Соціальні проблеми української сім'ї відображають значну залежність сім'ї від суспільства. Сім'я виконує важливі соціальні функції в суспільстві, саме тому держава й громадські організації мають бути зацікавлені в тому, щоб створити необхідні умови, проводити соціальну роботу, спрямовану на вдосконалення сімейно-шлюбних відносин і зміцнення сім'ї. Усе це сприятиме покращенню кількісних та якісних показників населення Київщини. З урахуванням двох домінуючих тенденцій висвітлення сімейних історій у ЗМІ, з одного боку, і проживання в умовах російсько-української війни припускаємо, що домінуючими наративами будуть ті, які ґрунтуються «на родинних історіях звичайних українських сімей, що переплітаються з історією країни» (Ветрова, Штогун, 2015, с. 84).

1. АНАЛІЗ НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням соціальних проблем української сім'ї займаються такі науковці, як Т. Буленко (2001), О. Бугуцький, М. Орлатий (1996), Т. Лібанова (2020), К. Прокопишак (2002), І. Смирнова, О. Лихошва, Н. Рак, Л. Горієва (2010), Т. Яблонська (2004), К. Якуба (2011). Автори аналізують основні функції сучасної сім'ї та процес їх трансформації в новітній демографічній історії. Розглядають вплив соціально-економічних явищ і процесів на життєдіяльність сімей.

Предметом постійної уваги соціологів, психологів, демографів залишаються соціально-економічні проблеми населення, проблеми здоров'я, смертності й тривалості життя. Проте соціальні проблеми української сім'ї (у т.ч. на прикладі населення Київщини) потребують постійного ґрунтового вивчення. Наприклад, досліджуючи дітей як специфічну соціально-демографічну групу з особливими потребами й правовими гарантіями, О. Клименко (2021) торкається важливих питань їх участі у воєнних діях, їх міграції без супроводу дорослих, хвиля якої прокотилась у перші місяці війни з території Київщини також.

За цей час зросла кількість установ й організацій, що займаються проблемами сім'ї на державному рівні, фінансують різні проекти. Серед них потрібно виокремити Службу в справах дітей, Центри соціальних служб для сім'ї та молоді, а також недержавні фонди й організації, як-от: Спілка захисту сім'ї та особистості, Центр екології сім'ї в м. Києві та ін.

Вагомий внесок у сферу практичної допомоги сім'ї дають демографічні, соціально-психологічні дослідження проблем сім'ї, що проводяться Інститутом демографії та соціальних досліджень НАН України, Українським центром соціальних реформ, Фондом народонаселення ООН, Державним інститутом проблем сім'ї та молоді, Інститутом проблем виховання АПН України, Інститутом економіки НАН України, Інститутом психології ім. Г. С. Костюка АПН України й іншими науковими закладами.

Наприклад, колектив авторів Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України підготував монографію «Сім'я та сімейні відносини в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку» (2009) і звіт «Бідність та нерівні можливості дітей в Україні» (2021).

Проблемою комплексного соціального розвитку українського села залишається надто гострою й такою, що має стабільну тенденцію до покращення, а в деяких селах – до подальшого погіршення. Тому сьогодні потрібні розробка та запровадження першочергових заходів щодо покращення соціально-економічних процесів розвитку села. Відбудова українських міст і сіл після війни – це важкий і тривалий процес, що потребує часу й значних ресурсів.

1.1. Мета статті

Основною метою дослідження було визначення соціальних проблем і потреб сільських жителів Бучанського району Київської області, їхнє ставлення до соціального обслуговування й соціальної допомоги.

1.2. Джерельна база дослідження

Джерельну базу дослідження розширили польові, соціологічні дослідження, вибіркові обстеження, проведені в Бучанському районі (Стоянка, Музичі, Лука, Гнатівка, Гореничі, Неграші, Білогородка, Бобриця, Личанка, Шпитьки, Бузова, Горбовичі, Петрушки, Святопетрівське) Київської області. У ході польових досліджень обстежено приміські села поблизу столиці шляхом включеного спостереження, анкетування, опитування.

Упродовж 2012–2022 рр. проведено опитування сільських жителів Київської області, які переважно працюють у місті Києві. У ході польових досліджень опитано 304 особи віком 18–70 років із Бучанського р-ну Київської області. Розроблено опитувальник для одержання відомостей про становище української сім'ї в сучасному суспільстві. Під час опитування, роздаткового інтерв'ю зібрано матеріал, що стосується соціальних проблем української сім'ї (на прикладі населення Київщини).

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ Й ДИСКУСІЯ

2.1. Київська область як адміністративно-територіальна одиниця

Київська область як адміністративно-територіальна одиниця в складі України утворилася 27 лютого 1932 р. і є однією з найбільших регіонів України, займає площу 28,1 тис. кв. км (без м. Києва), що становить 4,7 % площі країни. За розмірами території Київська область посідає восьме місце серед інших регіонів України. Територія області розміщена на півночі України в басейні середньої течії Дніпра. На сході Київщина межує з Чернігівською й Полтавською, на півдні – із Черкаською, південному заході – із Вінницькою, на заході – із Житомирською областями, на півночі – із Гомельською областю Республіки Білорусь (Київська область, 1971).

В адміністративному відношенні область поділялася на 25 районів, 13 міст обласного значення, 13 міст районного значення, 30 селищ міського типу, 516 сільських рад і 1126 сільських населених пунктів. Унаслідок адміністративно-територіальної реформи з 2020 р. Київська область складається із 69 територіальних громад, об'єднаних у сім районів – Білоцерківський, Бориспільський, Броварський, Вишгородський, Обухівський, Фастівський, Бучанський.

За даними Головного управління статистики у Київській області, на початку 2014 р. чисельність Київської області становила 1725,5 тис. осіб, із них 1070,2 тис. осіб (62 %) проживало в міських поселеннях, 655,3 тис. (38 %) – у сільській місцевості. Це означає, що на формування чисельності населення області впливають процеси природного скорочення та міграційного приросту. Із 2014 р. по 2018 р. населення області збільшилося на 42,4 тис. осіб (Головне управління статистики..., 2023).

Станом на 1 січня 2019 р. чисельність населення Київщини становила 1767,9 тис. осіб. За чисельністю населення Київська область посіла восьме місце після Донецької, Дніпропетровської, Харківської, Львівської, Одеської, Луганської областей та м. Києва. Щільність населення області становить 62,9 осіб / кв. км (Стратегія розвитку..., 2019, с. 16.). Найбільшими населеними пунктами за чисельністю населення в межах області є міста Біла Церква, Бровари, Ірпінь, Бориспіль.

На скорочення населення також вплинула пандемія COVID-19. За час пандемії коронавірусу в Україні померло більше людей, ніж зазвичай. Офіційно від коронавірусу в Україні померло 18 тис. людей. У 2020 р., як і в попередні роки; люди в Україні, у тому числі на Київщині, найчастіше помирали від серцево-судинних захворювань (інфаркти й інсульти), від онкології та нещасних випадків. Із початку повномасштабного вторгнення в Україну дані про чисельність населення Київщини не оприлюднюються.

Аналіз даних Головного управління статистики у Київській області свідчить, що чисельність наявного населення області, за оцінкою, станом на 1 січня 2022 р. становила 1795,1 тис. осіб. Упродовж 2021 р. чисельність населення збільшилася на 6549 осіб. Збільшення чисельності населення області відбулося лише за рахунок міграційного приросту населення – 30 094 осіб. Водночас

зафіксовано природне скорочення – 23 545 осіб. У період воєнного стану дані щодо чисельності та міграції населення Київської області не оприлюднюються (Головне управління статистики..., 2023).

Таблиця 1

**Чисельність населення Київської області станом на 1 лютого 2022 р.
та середня чисельність у січні 2022 року***

	Наявне населення		Постійне населення	
	N	N, сер.	N	N, сер.
Київська область	1795542	1795310	1789763	1789531
Білоцерківський район	430741	430956	428473	428688
Бориспільський район	203174	203164	202289	202279
Броварський район	241732	241755	241986	242009
Бучанський район	376476	376004	375019	374547
Вишгородський район	132182	132159	132569	132546
Обухівський район	227065	227138	227655	227728
Фастівський район	184172	184134	181772	181734

*(Головне управління статистики..., 2023).

За рівнем народжуваності Київщина посідає одинадцяте місце серед інших регіонів. Найвищий рівень народжуваності зафіксовано в м. Києві (11,7 %) та Рівненській області (11,6 %). Протягом 2018 р. в Київській області зареєстровано народжування 15 236 малюків (8,7 народжених на 1000 осіб наявного населення), водночас зареєстровано 28 722 померлих особи (16,3 %). Як наслідок, на 100 померлих припадало 53 народжені живі дитини. Основними причинами смерті людей у 2018 р. стали хвороби системи кровообігу (70,1 % від загальної кількості померлих) та новоутворення (13,7 %) (Головне управління статистики..., 2023).

Негативні тенденції щодо якості й кількості населення посилюються російсько-українською війною, з урахуванням тимчасової окупації Київщини та звірств російської армії стосовно цивільного населення. Про їх масштаби буде відомо після війни.

2.2. Економічні та соціальні питання: до та після вторгнення

На Київщині є значний ресурсний кадровий потенціал, який може забезпечити економіку регіону кваліфікованими кадрами в промисловості, у сфері обслуговування, торгівлі та в сільському господарстві. Середньомісячна номінальна заробітна плата штатного працівника підприємств, установ й організацій із січня по грудень 2021 р. збільшилась у порівнянні з відповідним періодом 2020 р. на 20,2 % і становила 14 290 грн. Але все змінилося після того, як розпочалася повномасштабна війна в Україні, багато людей втратили не лише роботу, а й житло.

За рівнем безробіття у 2018 р. Київська область посіла третє місце серед областей України, за рівнем зайнятості – четверте. Починаючи з 2015 р., спостерігаємо тенденцію до збільшення кількості працевлаштованих осіб. Так, у 2018 р. цей показник становив 26,1 тис. осіб, що на 20,2 % більше в порівнянні з показником 2015 р. Навантаження незайнятого населення на одне вільне робоче місце, вакантну посаду у 2018 році становило дві особи, що на дев'ять осіб менше в порівнянні з показником 2014 та 2015 рр. Найбільшою частка зайнятих працівників в області у 2018 р. була на підприємствах промисловості, в оптовій та роздрібній торгівлі, сільському господарстві, транспорті, складському господарстві та будівництві (Головне управління статистики..., 2023).

Водночас відбулося збільшення заборгованості в охороні здоров'я та наданні соціальної допомоги (на 463,3 тис. грн), промисловості (на 383,9 тис. грн), сфері інформації й телекомунікації (на 85,1 тис. грн), за районним розподілом – у Фастівському (на 434,7 тис. грн), Броварському (на 109,7 тис. грн) і Білоцерківському (на 19,1 тис. грн) районах (Головне управління статистики..., 2023).

Заборгованість населення з оплати житлово-комунальних послуг на кінець грудня 2021 р. була такою: за постачання та розподіл природного газу – 1360,8 млн грн, за постачання теплової енергії та гарячої води – 780,3 млн грн, за постачання й розподіл електричної енергії – 674,1 млн грн, за управління багатоквартирним будинком – 251,4 млн грн, за централізоване водопостачання та водовідведення – 194,9 млн грн, за поводження з побутовими відходами – 33,9 млн грн.

Ціни на споживчому ринку в січні 2022 р. по Київській області в порівнянні з попереднім місяцем зросли на 1,2 %, по Україні – на 1,3 %. На споживчому ринку в січні ціни на продукти харчування та безалкогольні напої зросли на 2,5 %. Найбільше подорожчали овочі – на 21,2 %). На 3,1–1,0 % зросли ціни на фрукти, хліб, яйця, сири, рис, м'ясо та м'ясопродукти, сметану, рибу й продукти з риби, макаронні вироби. Водночас на 6,1 % і 2,1 % подешевшали соняшникова олія та цукор відповідно (Головне управління статистики..., 2023).

Після початку повномасштабної вторгнення російської армії на територію України більшість українців стали планувати свої витрати, виходячи з потреб. Однією з основних змін, які відбулися в житті всього населення під час війни, стало погіршення економічної ситуації в країні. Зростання інфляції й девальвація національної валюти призвели до різкого скорочення доходів населення та збільшення цін на продукти й послуги. Унаслідок чого багато сільських жителів Бучанського району Київщини змушені були змінювати свої споживчі звички. Після війни споживча тенденція не зміниться. При цьому в населення відбулася переоцінка людських стосунків.

За 2022 р. і початок 2023 р. відомство Київської області Бучанського району підготувало нормативні документи, створило агентство для координації збору й аналізу інформації про пошкодження, реєстр пошкодженого й знищеного майна. Унаслідок російської агресії пошкоджено та знищено багато житлових будинків. Про це повідомляють жителі сіл Бучанського району (Стоянка, Гнатівка, Гореничі, Неграші, Білогородка, Бобриця, Личанка, Шпитьки, Бузова, Петрушки, Святопетрівське), що чекають матеріальної та соціальної допомоги від держави.

На Київщині в умовах воєнного стану в кожній громаді ведеться робота з питань соціального захисту населення. Так, у кожній територіальній громаді є відповідальні особи з догляду на дому за маломобільними самотніми людьми літнього віку й особами з інвалідністю. Вони забезпечують належні умови обігріву, харчування та надають, за необхідності, медичну допомогу.

Також у регіоні постійно здійснюється нарахування й призначення державних соціальних виплат. Станом на 2 березня 2022 р. повністю відновили фінансування та сформували державний бюджет і відпрацювали місцевий бюджет на суму 2,5 млн грн. На сьогодні в кожній територіальній громаді є координатори, які вже займаються збором необхідних продуктів харчування серед торгових мереж для населення, що найбільше цього потребують. Серед них – малозабезпечені, особи з інвалідністю I групи, самотні, люди літнього віку, маломобільні й переміщені особи із зони бойових дій і таких у регіоні 58 тис. осіб (Головне управління статистики..., 2023). Велику роль відіграє підтримка громадських організацій (Склярова, 2022).

2.3. Соціальні виклики сімей

2.3.1. Діти vs робота

Сучасна українська сім'я зіштовхнулася з проблемою нестабільності життєвих планів в умовах війни, економічної нестабільності, у результаті чого відбувається стійка орієнтація подружжя на сім'ю, у якій менше ніж двоє дітей. Зазвичай питання, скільки в сім'ї буде дітей, є питанням винятково окремої родини. Піклування про підростаюче покоління, його майбутнє – це головний обов'язок батьків, суспільства й держави. Саме від нас, дорослих, залежить те, яким буде становлення маленької людини і як складеться її доля.

Іншою проблемою української родини є вибір між дитиною й роботою на користь заробітку. Заробляння грошей інколи віднімає в батьків усі сили. Тому для спілкування з дитиною не залишається часу. Постійно зайняті батьки втрачають із нею зв'язок, припиняють брати участь у її розвитку, повністю перекладають виховання на рідних та школу. Дуже часто в таких родинах спостерігаємо приховану, хоча інколи відверту байдужість батьків щодо дітей.

2.3.2. Сімейні конфлікти

Серед головних і поширених проблем населення Київщини – сімейні конфлікти між подружжям, між батьками та дітьми. Конфлікти матері й батька завжди відбиваються на дитині. Тому в дітей виникають проблеми в навчанні та спілкуванні. Часті сімейні сварки, розлучення батьків, на тлі неухважності до внутрішнього світу дитини призводять до небажаних наслідків. За даними опитування населення Бучанського району Київщини, поширеними є випадки, коли батьки взагалі не володіють гуманними й розумними методами спілкування. Через це дуже страждають діти й відчують себе непотрібними.

Серед інших проблем, що перешкоджають розвитку сім'ї, треба назвати погіршення дитячо-батьківських взаємин, загострення суперечностей між партнерами в орієнтації сім'ї на демократичний або патріархальний розвиток, тенденцію до домінування, маніпуляцію партнером, дітьми, ігнорування потреб, почуттів членів сім'ї, конфліктна взаємодія. Також можна назвати й такі проблеми, як ускладнення сімейної адаптації молодого подружжя внаслідок неадекватних дошлюбних очікувань, завищених вимог до партнера та порушення механізму адаптації сім'ї до динамічних процесів, що відбуваються в сучасному суспільстві.

2.3.3. Цінність сім'ї

Наступним недоліком є зниження значення сім'ї в системі життєвих цінностей особистості з подальшою переорієнтацією значної частини молоді на позашлюбні відносини або повторний шлюб (Сурякова, Учитель, 2022). Позашлюбні відносини, які виникають серед молоді, зі свого боку, позбавляють цієї відповідальності. У громадянському шлюбі чоловік чи жінка відчують себе вільними, оскільки немає спільного побуту, спільних проблем, уявлення про сім'ю є іншим. Такі відносини не гарантують, що завтра ці люди також будуть разом.

У сучасному світі серед подружжя досить часто виникає криза в сім'ї. Ми стаємо свідками того, що партнери укладають шлюб із переконанням глибокої любові та надіями щасливого спільного життя, а після досить короткого часу вони стають чужими, на зміну любові приходить байдужість, що призводить до швидкого розлучення. Щороку збільшується кількість розлучених сімей. Ситуація загострюється значним відставанням надходження новітньої інформації до сільської місцевості, більш повільним процесом прийняття реформ.

2.3.4. Матеріальне забезпечення сім'ї

Важливою проблемою сім'ї є її матеріальне забезпечення, воно визначає загальний рівень життя та якість життя; до матеріального забезпечення сім'ї включають рівень заробітної плати, забезпеченість товарами широкого вжитку, благоустрій побуту, організацію вільного часу тощо. Зрозуміло, що проблема матеріального забезпечення сім'ї не єдина для нормального її функціонування, але це той фундамент, який дає змогу кожній сім'ї отримати все необхідне для всіх її членів, у т.ч. для дітей. На жаль, лише наявність матеріального забезпечення сім'ї не може зберегти її цілісність.

Серед наявних нині в Україні соціальних проблем перше місце посідає житлове питання, особливо це проявилось після 24 лютого 2022 р. у зв'язку з війною. Війна призвела до масових руйнувань не лише військової, а й цивільної інфраструктури, зокрема житла, медичних й освітніх закладів, спровокувала масове переселення українців до більш безпечних територій у західних областях України, і за її межі в більшість європейських країн.

Особливо гострою є ця проблема для молоді, що є найменш захищеною верствою сьогодні поряд з інвалідами та пенсіонерами. Війна триває вже другий рік і постала проблема відновлення людського потенціалу України та зруйнованої економіки країни, її інфраструктури та всіх населених пунктів, які постраждали від ракетних обстрілів. Без широкомасштабного будівництва житла й соціальної інфраструктури мільйони біженців не зможуть і не захочуть повернутися назад додому.

З іншого боку, багатьом розвиненим країнам світу (Cámara et. al., 2020; Gu et. al., 2018) характерне одноосібне проживання на противагу традиційним суспільствам із багатопоколінними сім'ями, до яких, напевне, можна віднести сільське населення України загалом і Київщини зокрема. Хоча світові тенденції неоднозначні (Törnqvist, 2019; Reher, & Requena, 2018), в українських умовах окреме проживання не видається можливим, адже для такої тенденції, як доводять українські науковці, потрібна економічна стабільність (Мурадян, Яшкіна, 2021).

2.4. Соціальні проблеми й неблагополуччя

2.4.1. Алкоголізм

Важливою проблемою української родини, у тому числі населення Київщини (на прикладі Бучанського району), є алкоголізм. Такі родини переважно й становлять контингент неблагополучних, що перебувають на соціальному супроводі. На жаль, лікування від алкогольної, наркотичної залежності – це тривалий, довгий та складний процес. Навіть після інтенсивного лікування в медичних наркологічних диспансерах залишається небезпека повернення до колишнього стану.

До того ж у неблагополучних родинах здебільшого немає грошей на лікування й відсутнє бажання подолати алкогольну залежність. Адже бажання хворого є необхідною та головною умовою

успішності лікування. Тому в умовах відсутності системи доступної наркологічної допомоги та пасивності самих алкозалежних людей соціальний супровід таких сімей є малоуспішним.

У ході опитування, спостереження та візитів виявлено такі характерні проблеми в сім'ях, у яких проживають алкозалежні члени, як використання дитини й державної допомоги, що отримується на дитину, для придбання алкогольних напоїв, бідність, безробіття через низький рівень професійної кваліфікації, небажання взагалі працювати, погані житлові умови для дитини та ін. Потрібно відзначити тенденцію щодо поширення дитячого алкоголізму, токсикоманії, що є наслідком недоглянутості дітей батьками й алкогольної спадковості, наркотичної залежності від старших родичів.

2.4.2. Інвалідність

Дуже часто під час обстеження, опитування жителів Бучанського району Київщини траплялися сім'ї, члени яких мають інвалідність. Такі родини мають різнобічні проблеми: необхідність лікування, складне матеріальне становище, труднощі в спілкуванні, проблеми в професійній реалізації дитини. Як пояснюють соціальні працівники, ця категорія родин легко йде на співпрацю, однак виникають проблеми з батьками, котрі виховують дітей-інвалідів. Вони не дуже хочуть, щоб у їхню сім'ю приходили зі своїми пропозиціями, а саме через те, що люди сприймають свій біль і не хочуть виносити його назагал. Найчастіше дитина хоче спілкування та йде на контакт, тоді як батьки проти цього.

2.4.3. Одинокі матері, неповнолітні й/або багатодітні

Ще однією соціальною проблемою є неповнолітні одиноки, багатодітні матері, які опинились у складній життєвій ситуації через відсутність освіти, житла, роботи, досвіду, навичок щодо догляду за дитиною, підтримки з боку родини чи батька дитини, почуття відповідальності за немовля, низький рівень сексуальної культури, що й призводить до ранньої вагітності. Соціальні працівники нині можуть надавати допомогу такій родині переважно на етапі її кризи, у момент конфлікту або розпаду, займатися профілактикою сімейних конфліктів, налагодження сімейних комунікацій у передкризовому стані більшість соціальних установ поки що не в змозі. Саме тому це одне з найголовніших завдань соціальної роботи стабільного суспільства.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Сьогодні існує велика кількість проблем, які потрібно терміново розв'язувати. Для цього необхідна ефективна державна політика щодо розвитку сім'ї, цілеспрямована діяльність центрів і служб, які займаються такими проблемами. Із боку держави повинні передбачатися певні заходи й не лише економічного та соціального спрямування, але й створення служб психологічної допомоги сім'ям.

Цьому повинно сприяти та загальне спрямування соціально-економічного розвитку держави на розв'язання проблеми забезпечення базових проблем населення хоча б на мінімальному рівні й запровадження систем медичного, соціального страхування. Зараз населення України ще більше скоротилося за рахунок російсько-української війни.

У Бучанському районі Київської області існує низка проблем, що перешкоджають нормальному розвитку сім'ї: низький рівень матеріального забезпечення, дефіцит вільного часу, погані житлові умови, невлаштований побут, труднощі, пов'язані з народженням і вихованням дітей.

За матеріалами проведеного опитування, найбільш актуальними проблемами для більшості українців є війна в Україні, соціально-економічні проблеми, низький рівень зарплат чи пенсій, безробіття, високі комунальні тарифи. Порівняння спостережень, зафіксованих серед сільського населення Бучанського району з даними, які стосуються України, дають підстави стверджувати, що зазначені процеси притаманні не лише українському селу, а й усьому населенню України.

На шляху розв'язання проблем у сфері соціальної політики дуже важливо збільшити значення місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування Бучанського району Київщини у вирішенні питань соціальної політики. Це зумовлено тим, що надання соціальних послуг повинно здійснюватися на максимально наближеному до населення територіальному рівні. Саме на регіональному й місцевих рівнях повинна розв'язуватися більшість соціальних проблем української сім'ї.

Одним з основних завдань, які постануть перед кожною областю України після війни, є відновлення інфраструктури. Це охоплює відновлення доріг, мостів, будівель, електричних мереж. Відновлення інфраструктури буде ключовим фактором для розвитку економіки й поліпшення якості життя людей.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

- Бідність та нерівні можливості дітей в Україні (2021). Отримано 06.05.2023 з <https://www.unicef.org/ukraine/media/14771/file>
- Буленко, Т. В. (2001). Тенденції розвитку української сім'ї та її проблеми на сучасному етапі. *Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України*, 3(4), 20–24.
- Бугуцький, О., Орлатий, М. (1996). Споживання матеріальних благ сільським населенням України. *Україна: аспекти праці*, 6, 28–33.
- Ветрова, С., Штогун, Ю. (2015). Тематична структура й спрямованість відображення сім'ї в українській пресі (на прикладі газет «Сім'я і дім» та «Вісник + К»). *Соціологічні студії*, 2(7), 84–89. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2015-02-84-89>
- Головне управління статистики у Київській області (2023). Отримано 06.05.2023 з <http://kyivobl.ukrstat.gov.ua>
- Київська область (1971). *Історія міст і сіл Української РСР в 26-ти т.* Київ: Голов. ред. Укр. рад. енцикл., Ін-т історії України АН УРСР.
- Клименко, О. (2021). Проблема міграції дітей без супроводу дорослих. *Соціологічні студії*, 2(19), 21–30. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2021-02-21-30>
- Лібанова, Е. М. (2020). *Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу*. Умань: Вид. Сочінський М. М.
- Мурадян, О., Яшкіна, Д. (2021). Дослідження життя соло в країнах Північної та Південної Європи. *Соціологічні студії*, 1(18), 49–57. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2021-01-49-57>
- Прокопишак, К. В. (2002). *Регулювання розвитку соціальної сфери села в умовах становлення ринкових відносин*: монографія. Львів: НВФ «Українські технології».
- Сім'я та сімейні відносини в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку* (2009): кол. моногр. Київ: ТОВ «Основа-Принт».
- Склярська, І. (2022). Потреби ВПО у воєнний час: досвід громадського сектору України на прикладі ініціативи ShelterUkraine. *Соціологічні студії*, 2(21), 57–67. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2022-02-57-67>
- Смирнова, І. І., Лихошва, О. Ю., Рак, Н. В., Горієва, Л. А. (2020). Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми в Україні. *Економічний вісник Донбасу*, 3 (61), 205–212. DOI: 10.12958/1817-3772-2020-3(61)-205-212
- Стратегія розвитку Київської області на 2021–2027 роки (2019). Київ: КОВА. Отримано 06.05.2023 з <https://koda.gov.ua/kiiivshhina/rozvytok-regionu/strategiya-rozvytku/>
- Сурякова, М. В., Учитель, І. Б. (2022). Сім'я у системі цінностей сучасних українців. *Габітус*, 40, 189–193. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2022.40.31>
- Яблонська, Т. М. (2004). Актуальні проблеми досліджень сучасної сім'ї в Україні. *Український соціум*, 2 (4), 80–84. <https://doi.org/10.15407/socium2004.02.080>
- Якуба, К. І. (2011). Соціально-демографічний стан сільських населених пунктів. *Організаційно-економічна модернізація аграрної сфери*: наук. доп. Київ: ННЦ ІАЕ, 33–40.
- Cámara, A., Rodríguez-Guzmán, C., Barroso-Benítez, I., & Morente-Mejías, F. (2020). Sociodemographic analysis of an accelerated transition: the rise of solo living in Spain. *European Societies*, 23(1), 161–189. doi.org/10.1080/14616696.2020.1793212
- Törnqvist, M. (2019). Living Alone Together: Individualized Collectivism in Swedish Communal Housing. *Sociology*, 53(5), 900–915. doi.org/10.1177%2F0038038519834871
- Reher, D., & Requena, M. (2018). Living Alone in Later Life: A Global Perspective. *Population and Development Review*, 44(3), 427–454. doi.org/10.1111/padr.12149
- Gu, D., Feng, Q., & Yeung, W. (2018). Reciprocal Dynamics of Solo-Living and Health Among Older Adults in Contemporary China. *The Journals of Gerontology*, 74(8), 1441–1452. doi.org/10.1093/geronb/gby140

REFERENCES

- Bugutskyi, O., & Orlatii, M. (1996). Consumption of material goods by the rural population of Ukraine. *Ukraine: labor aspects*, 6, 28–33.
- Bulenko, T. V. (2001). Trends in the development of the Ukrainian family and its problems at the present stage. *Collection of Scientific Papers of G. S. Kostyuk Institute of Psychology NAPS Ukraine*, 3(4), 20–24.
- Cámara, A., Rodríguez-Guzmán, C., Barroso-Benítez, I., & Morente-Mejías, F. (2020). Sociodemographic analysis of an accelerated transition: the rise of solo living in Spain. *European Societies*, 23(1), 161–189. doi.org/10.1080/14616696.2020.1793212
- Development Strategy of the Kyiv Region for 2021-2027 (2019). Kyiv: Kyiv Regional Military Administration. Retrieved May 06, 2023 from <https://koda.gov.ua/kiiivshhina/rozvytok-regionu/strategiya-rozvytku/>

- Family and Family Relationships in Ukraine: To-day State and tendencies of Development* (2009). Collective monograph. Kyiv: «Osnova-Print».
- Gu, D., Feng, Q., & Yeung, W. (2018). Reciprocal Dynamics of Solo-Living and Health Among Older Adults in Contemporary China. *The Journals of Gerontology*, 74(8), 1441–1452. doi.org/10.1093/geronb/gby140
- Klymenko, O. (2021). The Problem of Migration of Unaccompanied Children. *Sociological Studios*, 2(19), 21–30. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2021-02-21-30>
- Kyiv oblast (1971). *History of cities and villages of the Ukrainian SSR in 26 volumes*. Kyiv: Main editor of the Ukrainian Soviet Encyclopedia, Institute of History of Ukraine, Academy of Sciences of the Ukrainian SSR.
- Libanova, E. M. (2020). *Poverty of the population of Ukraine: methodology, technique and practice of analysis*. Uman: Publisher «Sochinsky M. M.».
- Main Department of Statistics in the Kyiv region (2023). Retrieved May 06, 2023 from <http://kyivobl.ukrstat.gov.ua>
- Muradyan, O., & Yashkina D. (2021). A Study of Solo-Living in the Countries of Northern and Southern Europe. *Sociological Studios*, 1(18), 49–57. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2021-01-49-57>
- Poverty and unequal opportunities for children in Ukraine* (2021). Retrieved May 06, 2023 from <https://www.unicef.org/ukraine/media/14771/file>
- Prokopyshak, K. V. (2002). *Regulation of the development of the social sphere of the village in the conditions of the formation of market relations*. Lviv: Ukrainian Technologies Fund.
- Reher, D., & Requena, M. (2018). Living Alone in Later Life: A Global Perspective. *Population and Development Review*, 44(3), 427–454. doi.org/10.1111/padr.12149
- Skliarova, I. (2022). The Needs of IDPs in Wartime: Experience of the Public Sector of Ukraine on the Example of Shelter Ukraine Initiative. *Sociological Studios*, 2(21), 57–67. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2022-02-57-67>
- Smyrnova, I., Lykshosha, O., Rak, N., & Horiieva, L. (2020). Social Protection of the Population at the Present Stage: State and Problems in Ukraine. *Economic Herald of the Donbass*, 3 (61), 205–212. DOI: 10.12958/1817-3772-2020-3(61)-205-212
- Suriakova, M. V., & Uchytel, I. B. (2022). Family in the System of Values of Modern Ukrainians. *Habitus*, 40, 189–193. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2022.40.31>
- Törnqvist, M. (2019). Living Alone Together: Individualized Collectivism in Swedish Communal Housing. *Sociology*, 53(5), 900–915. doi.org/10.1177%2F0038038519834871
- Vetrova, S., & Shtogun, Y. (2015). Thematic Structure and Directivity of Reflection the Family in the Ukrainian Press (by the Example of Newspapers «Simya i Dim» and «Visnyk + K»). *Sociological Studios*, 2(7), 84–89. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2015-02-84-89>
- Yablons'ka, T. M. (2004). Some Issues of Studying Contemporary Ukrainian Families. *Ukrainian Society*. 2 (4), 80–84. <https://doi.org/10.15407/socium2004.02.080>
- Yakuba, K. I. (2011). Socio-demographic condition of rural settlements. *Organizational and economic modernization of the agricultural sphere: scientific report*. Kyiv: NSC IAE, 33–40.